

PEDAGOGIKA VA HARBIY TA'LIM SOHASIDA O'QITISHNING ZAMONVIY USULLARI

Abdullayev Azizbek Suxrobovich

BuxDU harbiy ta'lim fakulteti 1-bosqich talabasi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.6055069>

MAQOLA TARIXI

Qabul qilindi: 15-dekabr 2021

Ma'qullandi: 25-yanvar 2022

Chop etildi: 5-fevral 2022

KALIT SO'ZLAR

innovatsion usullar,
pedagogika, ekologik
yondashuv.

ANNOTATSIYA

Hozirgi 21-asr, raqamli texnologiyalar asri hisoblanadi. Texnologiyalardan tashqari, pedagogika sohasida, juda ham katta o'zgarishlar ro'y berdi. Ta'lim platformalari ko'paytirilganligi, pedagoglar uchun katta-katta imkoniyatlarni yaratdi.

Yangi asr didaktikaga va o'qitish usullariga sezilarli o'zgarishlar kiritdi. 20-asrning pedagogikasi XXI asrning pedagogikasidan farq qiladi. Birinchi yigirma o'qish orqali milliy va global bilimlarni egallashning birinchi asrini, o'qituvchining monologidan ingl. sinf [2]. Raqamli texnologiyalar bizning tasvirimizni o'zgartiradi hayot, muloqot usullari, fikrlash tarzi, his-tuyg'ular, boshqa odamlar, ijtimoiy ta'sir kanallari ko'nikmalar va ijtimoiy xulq. Mameshevaning aytishicha, " yuqori texnologiyali muhit - kompyuterlar, Internet tarmog'idagi eng yirik aloqa operatori "Beeline" va boshqalar hisoblanadi. Innovatsiyalar yoki innovatsiyalar insonning har qanday professional faoliyatiga xosdir va shuning uchun, tabiiyki, ular o'rganish, tahlil qilish va amalga oshirish mavzusiga aylanadi. Innovatsiyalar o'z-o'zidan paydo bo'lmaydi, ular ilmiy izlanishlar natijasidir, individual o'qituvchilar va butun jamoalarning ilg'or pedagogik tajribasi. Bu jarayon mumkin emas o'z-o'zidan boshqarish kerak.

Pedagogik innovatsiyalar-pedagogik faoliyatda innovatsiyalar, mazmundagi o'zgarishlar va ta'lim va tarbiya texnologiyalari ularning samaradorligini oshirish [2]. Shunday qilib, innovatsion jarayon-kontentni shakllantirish va rivojlantirish va yangi tashkil etish. Umuman olganda, innovatsion jarayon yaratish, rivojlantirish bo'yicha kompleks faoliyatni anglatadi, innovatsiyalarni qo'llash va tarqatish. Ichida ilmiy adabiyot "innovatsiya" tushunchalari bilan ajralib turadi va "innovatsiya" O'zbekistonning rivojlanayotgan ta'lim tizimida innovatsion jarayonlar joriy etilmoqda. Quyidagi yo'nalishlar: yangi ta'lim mazmunini shakllantirish, yangi pedagogik texnologiyalarni ishlab chiqish va joriy etish, ta'lim muassasalarining yangi turlarini yaratish. Bundan tashqari, bir qator O'zbekiston o'quv yurtlarining professor-o'qituvchilari innovatsiyalarni joriy etmoqda.

Tadqiqot metodlari: Tadqiqot manbalari O'zbekiston, Rossiya va xorijiy olimlarning

asarlari, XXI asr pedagogikasi bo'yicha darsliklar, tavsiyalar YUNESKO ta'lim strategiyasini ishlab chiqish. Bir tomondan, bo'limlarni ko'rib chiqish va boshqa tomondan, innovatsion pedagoglardan foydalanish bo'yicha amaliy tadqiqotlar natijalari taqdim etildi ularning kuchli va zaifligini o'rganish va tushunish usullari tomonlar. 21-asrda didaktikadagi o'zgarishlar quyidagi sohalarda o'rganilib, innovatsion usullardan faol foydalanishga olib keldi. Ta'lim yo'nalishlari: pedagogika fanini kengaytirishning o'ziga xos xususiyatlari tahlil qilindi; zamonaviy xorijiy didaktikada o'quvchilarning o'ziga xos xususiyatlarini hisobga olgan holda raqamli avlodga o'qitish yondashuvlari tahlil qilindi va umumlashtirildi; didaktikani rivojlantirish yo'nalishi sifatida pedagogik innovatsiyalarga e'tibor qaratildi. Maqolada analitik va tizimli yondashuvlar va zamonaviy pedagogikaning nazariy o'zgarishlari umumlashtirildi.

Natijalar: Bugun mamlakatimizda ta'lim-tarbiya tizimini yangi bosqichga ko'tarish, pedagog kadrlar tayyorlash sifatini ilg'or xalqaro standartlar asosida takomillashtirish va oliy pedagogik ta'limga qamrov darajasini oshirish borasida qator ijobiy o'zgarishlar amalga oshirilganiga guvohmiz.

Xususan, pedagog kadrlar tayyorlashga ixtisoslashgan bir nechta oliy ta'lim muassasasi faoliyati yo'lga qo'yildi. Mazkur ta'lim sohasi bo'yicha xorijiy davlatlar bilan qo'shma ta'lim dasturlari tashkil etildi. Oliy pedagogik ta'limni rivojlantirishning huquqiy-me'yoriy asoslari mukammal ravishda yaratildi.

Mazkur holat pedagogika sohasi uchun yuqori malakali kadrlar yetkazib berish borasida kadrlar tayyorlash sifatiga e'tiborni kuchaytirish, sohada ilg'or xorijiy

tajribani keng joriy etish, pedagogik ta'lim infratuzilmasini rivojlantirishga asos bo'lmoqda.

Sotsiologik tadqiqotlar shuni ko'rsatdiki, pedagogika sohasini tubdan isloh qilish borasida o'tkazilgan islohotlar samarasi o'laroq, so'nggi yillarda O'zbekistonda abituriyentlar orasida pedagogika universitetlariga kirishga qiziqish bir necha marotaba oshgan.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining o'tgan yillar davomida sohaga doir qabul qilgan qator qaror va farmonlari oliy pedagogik ta'limni tashkil etish va rivojlantirishning konseptual masalalarini belgilab berdi.

Sohadagi o'zgarishlar jarayonida tarbiya va o'qitish usullari, axborotkommunikatsiya texnologiyalari hamda xorijiy tillarni puxta o'zlashtirgan, ta'lim jarayonida zamonaviy pedagogik texnologiyalarni qo'llash ko'nikmalariga ega professional pedagog kadrlar tayyorlash ustuvor yo'nalish sifatida o'z ahamiyatini yanada oshiradi.

Jamiyatimizda pedagog nufuzining ortib borishi, kuchli targ'ibot va rag'batlantirish siyosati natijasida pedagoglik kasbiga qiziqishi yuqori bo'lgan yoshlarni aniqlash hamda ularni maqsadli tayyorlab va tarbiyalab borishning uzluksiz tizimini joriy etishga alohida e'tibor qaratilmoqda. Albatta, bu jarayon pedagoglardan ko'p mehnat va yangicha yondashuvni talab qiladi.

Xususan, pedagogik ta'lim sohasining yo'nalish va mutaxassisliklari bo'yicha o'quv reja va dasturlarini ilg'or xorijiy tajriba asosida takomillashtirish, innovatsion o'quvme'yoriy va ta'lim resurslarini yaratish hamda amaliyotga joriy etish sohasida sezilarli muvaffaqiyatlarga erishilmoqda.

Shu bilan birga, hozir Toshkent davlat pedagogika universitetida yaratilgan ta'lim

resurslarini takomillashtirib borish bo'yicha keng qamrovli ishlar yo'lga qo'yilgan. Yurtimiz oliy pedagogik ta'lim tizimi 19 ta oliy o'quv yurti bilan birga oxirgi yillarda yangi ochilgan O'zbekiston — Finlyandiya pedagogika instituti hamda Samarqand, Andijon, Buxoro, Termiz, Qarshi davlat universitetlarining Pedagogika institutlari uchun tayanch bo'lgan Toshkent davlat pedagogika universiteti bilan hamkorlikda raqobatbardosh pedagog kadrlar tayyorlashga xizmat qiladi.

Hozir pedagogika sohasida ham ta'lim, ilmfan va ishlab chiqarish uyg'unligini ta'minlash orqali o'qitish sifatini yaxshilash, raqobatbardosh kadrlar tayyorlash, ilmiy va innovatsion faoliyatni samarali tashkil etish bosh strategik maqsadlardan biri sifatida alohida ahamiyat kasb etadi.

Tahlillar shuni ko'rsatdiki, Toshkent davlat pedagogika universiteti bitiruvchilarining barchasi amaliyot o'tagan, tajriba-sinov ishlarini olib borgan ta'lim muassasalariga ishga joylashgan. Mazkur natija pedagog kadrlar buyurtmachilarining ehtiyoj va talablarini muntazam o'rganib borish, ular bilan o'zaro hamkorlikni rivojlantirishning mahsuli sifatida baholanishi mumkin.

Oliy pedagogik ta'lim sohasida raqamli texnologiyalarni joriy etish, zamonaviy axborot-kommunikatsiya va ta'lim texnologiyalarining mustahkam integratsiyasini ta'minlash bugungi axborot va global rivojlanayotgan jahon hamjamiyatining asosiy talablaridan biri hisoblanadi. Mazkur sohada Toshkent davlat pedagogika universiteti ham salmoqli ko'rsatkichlarga ega. Xususan, universitetda onlayn hujjat almashish, talabalarining amaliy mashg'uloti, mustaqil ta'lim, bilimni baholash to'liq elektron ta'lim vositalari orqali bajariladi.

Toshkent davlat pedagogika universiteti tashabbusi bilan 2020 yil dekabr oyida Milliy pedagogik ta'lim muassasalari assotsiatsiyasi tashkil qilindi. Uning asosiy maqsadi pedagogik ta'lim tizimini rivojlantirish strategiyasini belgilash, pedagogik ta'lim xizmati samaradorligini oshirish va pedagogik ta'lim muassasalarini xalqaro reytingga kirishi uchun tayyorlashga ko'maklashishdan iborat.

Assotsiatsiya tomonidan qisqa vaqt ichida ilg'or xorijiy tajribalar tahlili asosida oliy pedagogik ta'lim sifatini oshirishga ko'maklashish, o'quv dasturlarini takomillashtirish va zamonaviy pedagogik texnologiyalarni joriy etish yuzasidan amaliy takliflar ishlab chiqildi. Shuningdek, pedagogik ta'lim muassasalarining faoliyatida shaffoflik va xolislik tamoyillari to'laqonli amal qilishini ta'minlash, tizimda kadrlar tayyorlash, qayta tayyorlash, malakasini oshirish va ularning ilmiy-innovatsion faoliyatini rivojlantirish bo'yicha ishlarni maqsadli tashkil etish bo'yicha ikkita xalqaro grant bajarilmoqda. Universitetning investitsiyaviy jozibadorligini oshirish, xalqaro miqyosda tanilishi va raqobatbardoshligini ta'minlash borasida Jahon banki Akademik innovatsiyalar fondining "Oliy ta'lim muassasalarida pedagogika va psixologiya fanini o'qitish amaliyoti va ong osti sohasiga doir ta'lim berish jarayonini takomillashtirish" nomli granti bajarilmoqda. Uning umumiy qiymati 200 ming AQSh dollarini tashkil etadi. Hozir pedagogik ta'lim muassasalarining faoliyati samaradorligini baholash va takomillashtirish bo'yicha takliflar tayyorlanmoqda.

Toshkent davlat pedagogika universitetida so'nggi yillarda hamkorlik o'rnatilgan xorijiy ta'lim muassasalari soni ikki barobar oshib, hozir 127 tani tashkil qilmoqda. Ayni

paytda universitetimizda pedagogikaning dolzarb muammolariga bag'ishlangan 4 ta xalqaro Erasmus loyihasi bajarilmoqda.

Oliy ta'lim muassasalariga kirish kvotalari besh yil avvalgi 9 foizdan bu yil 28 foizgacha o'sdi. Birgina Toshkent davlat pedagogika universitetiga qabul kvotasi so'nggi besh yilda 65 foiz oshib, 2021 yilda davlat buyurtmasi bo'yicha talabalikka qabul qilish yuzasidan kvota 3 ming 909 tani tashkil qildi. Shunga mos ravishda universitet bitiruvchilari soni ham yildan-yilga sezilarli darajada oshib, 2017 yilga nisbatan 190 foizga ko'paydi.

Pedagogika sohasida ilmiy pedagog kadrlarga ehtiyojni ta'minlash maqsadida oliy ta'lim muassasalarida maqsadli doktorantura va doktoranturaga tayyorlov bosqichida stajyor-tadqiqotchi instituti vujudga keldi va doktoranturada tahsil olayotganlar soni ikki baravar oshdi. Xususan, Toshkent davlat pedagogika universitetining ilmiy salohiyati so'nggi besh yilda 35 foizdan 47 foizga yetdi.

Pedagogika sohasida Scopus ilmiy texnik ma'lumotlar bazasi jurnallarida maqolalar nashri uch marotabaga ko'paydi. Niderlandiyaning "Elsevier" kompaniyasi bilan Digital Commons (Bepress) platformasi negizida "O'zbekiston ilmiy jurnallari" portali yaratildi. Mazkur portalga mamlakatimiz oliy ta'lim muassasalarining 41 ta ilmiy jurnali joylashtirilgan bo'lib, ularning barchasida oliy pedagogika sohasida kadrlar tayyorlashga bag'ishlangan ruknlar mavjud.

Universitetimizda so'nggi yillarda 1 ming 811 nafar professor-o'qituvchining xorijiy oliy ta'lim muassasalarida stajirovka o'tashi va malaka oshirishi ta'minlandi. Xalqaro hamkorlik doirasida xorijiy oliy ta'lim va ilmiy muassasalar magistratura

mutaxassisligiga 112 nafar, doktoranturaga 51 nafar yosh ta'lim olishga qabul qilindi. "El-yurt umidi" jamg'armasi orqali 46 nafar professor-o'qituvchining Kanada, Buyuk Britaniya va Italiyada stajirovka o'tashi ta'minlandi.

Abdulla Avloniyning hayoti va ijodi hamda uning "Turkiy Guliston yoxud axloq" nomli shoh asari Toshkent davlat pedagogika universiteti ilmiy jamoasi tomonidan ingliz, rus, qozoq tillariga tarjima qilindi. Hozir turk va nemis tillariga o'girilmoqda.

Xulosa o'rnida ta'kidlash joizki, uzluksiz ta'limning barcha bo'g'ini uchun pedagog kadrlar tayyorlash borasida olib borilayotgan tizimli islohotlar yuksak madaniyatli, amaliy kasbiy ko'nikmaga ega, tarbiya, o'qitish metodlari va baholash mezonlarini puxta egallagan zamonaviy pedagog kadrlarni shakllantirish jarayoni samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.¹

Xulosa: O'zbekiston didaktikasi va pedagogikasidagi o'zgarishlar va postsovet mamlakatlarida ikkita asosiy yo'nalish mavjud. Birinchisi mafkuraning o'zgarishi va mamlakatlar tomonidan mustaqillikka erishish. Ikkinchisi ta'limni rivojlantirishning global tendentsiyalari bilan bog'liq: vakolatli yondashuvni joriy qilish, axborotlashtirish, xalqarolashtirish, globallashtirish va ta'limni diversifikatsiya qilish. O'qituvchi, bir tomondan, ta'lim mazmuni, usullari, strategiyasi va texnologiyalarini loyihalash bo'yicha sub'ektiv qaror qabul qiladi, ammo ta'limni amalga oshirish unga bog'liq islohotlar. Boshqa tomondan, davlat va jamiyat pedagogik madaniyat, qadriyatlar o'qituvchilarning kasbiy, kasbiy tayyorgarlik va o'qituvchilarning malakasini oshirish tizimi orqali fikrlashning aspektlari. Ong va kasbiy

¹ <https://yuz.uz/news/ozbekistonda-oliy-pedagogik-talim-islohotlar-natijalar-istiqbollar>

faoliyatning sub'ektivligi zamonaviy pedagogik tamoyillardan biri fanlar. Ya'ni, innovatsion usullarni qo'llash yoki ishlatmaslik o'qituvchining shaxsiga bog'liq, uning uslubiy vakolatlari, pedagogic ko'nikmalar. O'qituvchilarni tayyorlash tizimining vazifasi, bunday ehtiyojni ro'yobga chiqarish, shakllantirish uslubiy vakolat. Universitetlarning vazifasi

o'qituvchining ijodiy salohiyatini rivojlantirishni rag'batlantirish va rag'batlantirishdir talaba. O'qituvchining muhim vazifasi uning pedagogic salohiyatini doimiy qayta ko'rib chiqish va rivojlantirish; keyin talaba ta'siri ostida o'qituvchining misoli faol va vakolatli shaxs bo'ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Силова И. Глобализация на полях: образование и постсоциалистические трансформации в Центральной Азии. Шарлотта, Северная Каролина: Информационная эпоха издательства (IAP), Inc .; 2016; 12(6): 25-29
2. Штейнер-Хамси Г. Как реагируют НПО: глобализация и реформа образования на Кавказе, в Центральной Азии и Монголии. Кумарская пресса; 2018; 31(2): 25-36. DOI: 10.1111 / j. 1467-873X.2008.00426.x
3. Ситаров В.А. Дидактика Я. Коменского: Учебник. М.: Издательство Академия; 2015 (3-издание), с. 134
4. Кукушкина В.С. Педагогические технологии. Издательский Дом Март; 2002; 25(1) с. 98
5. Бордовская Н., Реан А. Педагогика: Учебник для студентов педагогических вузов. Санкт-Петербург: Издательский Дом Питер; 2015; с. 258-261
6. Ризолати Г. Зеркально-нейронная система и имитация. Перспективы подражания: от зеркальных нейронов до мемов. Кембридж, Массачусетс: MIT Press; 2014; 11(4); 147-149
7. Баундер А. Новые информационные технологии образования. Вашингтон, изд. Share; 2015; 14(2): 214 – 224
8. Преподавание и обучение для устойчивого будущего: применение инновационных методов. ЮНЕСКО; 2016. Доступно по адресу: http://www.unesco.org/education/tlsf/mods/theme_d.html

